

Ergenlerin Benlik Saygısına Ailelerinin Tutum ve Davranışlarının Etkisi

- Öğr.Gör.Dr. Nülüfer ERBİL*
- Öğr.Gör.Dr. Zeynep DİVAN**
- Öğr.Gör.Dr. Perihan ÖNDER**

Özet

Bu araştırma, ergenlerin benlik saygısına anne-babanın tutum ve davranışlarının etkisini belirlemek amacıyla planlanmış ve uygulanmıştır.

Tanımlayıcı tipteki araştırmanın evrenini Ordu ili Atatürk Lisesinde öğrenim gören 750 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem seçimine gidilmeyerek, öğrencilerin tamamı çalışma kapsamına alınmak istenmiş, ancak ulaşılabilen 690 öğrenci ile çalışılmıştır.

Veriler, anket formu ve Coopersmith benlik saygısı ölçeği ile 12-13 Mayıs 2004 tarihlerinde toplanmıştır. Verilerin analizi SPSS 11.5 bilgisayar istatistik programı yardımıyla, yüzde, aritmetik ortalama, standart sapma, ANOVA varyans analizi, t testi ve Kruskal Wallis testi ile yapılmıştır.

Ergenlerin benlik saygısı puan ortalaması 59.14 ± 15.37 'dir. Ergenlerin, kardeş sayısı ($P < .05$), anne eğitim düzeyi ($P < .01$) ve anne-baba tutum ve davranışlarına göre benlik saygısı puanlarının istatistiksel olarak gruplar arası anlamlı fark gösterdiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ergen, benlik saygısı, ailenin tutum ve davranışı.

Abstract

Affect of Attitudes and Behaviors of Families on Self-Esteem of Adolescents

This research was conducted and planned to define affect of attitude and behaviors of their parent to self-esteem of adolescents.

The universe of this descriptive research included of 750 students at Atatürk High School in Ordu. All of the high school students were wanted to take part in our study but only 690 high school students accepted to take part in the questionnaire.

The data were collected with questionnaire and Coopersmith Self-Esteem Inventory between May 12-13, 2004. The analysis of data was done with percentage, arithmetic mean, standard deviation, ANOVA variance analysis, t test, Kruskal Wallis test in SPSS 11.5 computer program.

The mean of self esteem point of adolescents is 59.14 ± 15.37 . It was determined that the statistically significant difference were found the level of self-esteem according to number of sibling ($P < .05$), Education level of mother ($P < .01$) and attitude and behaviors of families.

Key Words: Adolescent, self-esteem, attitude and behavior of family.

*Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Ordu Sağlık Yüksekokulu.

**Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Ordu Sağlık Yüksekokulu Mezunu.

Giriş

Ergenlik dönemi, hızlı anatomik, fizyolojik ve psikolojik değişikliklerin olduğu, çocuklukla yetişkinlik arasında yer alan kendine özgü özellikleri ve sorunları olan bir geçiş çağıdır (1). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), 10-19 yaş grubunu "ergen", 10-24 yaş grubunu "genç insan" olarak tanımlamaktadır (2). Dünya'da genç nüfusa bakıldığında, 20 yaş altı nüfusun oranı Fransa, İngiltere, İtalya gibi ülkelerde % 8 iken, Türkiye'de % 36.4'tür (3,4).

Aile fizyolojik, ekonomik, kültürel ve toplumsal olarak çocuk ve ergenin ruhsal gelişimini ve davranışlarını biçimlendirip yönlendiren, insan yaşamında doğumdan önce başlayan ve hayatın sonuna kadar etkisini sürdüren bir kurumdur. Ergenin çocukluk döneminden itibaren ailede anne-babanın çocuğa karşı tutum ve davranışları, çocuğun gelecekteki yaşantısı açısından önemli olduğu kadar, çocuğa ailenin bir üyesi olduğu bilincini de aşılama ve topluma uyumun temelini atmaktadır. Aynı zamanda ergen ailede bir birey olarak sosyal deneyimlerini edinmekte, tercihler yapmakta ve kararlarda etkin rol alarak karar vermesi de öğrenmektedir (4,5).

Ailede anne-babanın kendi değer ve inançlarına göre çocuk yetiştirmede değişik tutumları vardır. Anne- baba tutumları "demokratik tutum" ve "otoriter tutum" olmak üzere iki genel başlıkta toplanabilir. Temelinde demokratik tutum olan aile içinde yetişen ergenin, bir birey olarak kabul edilmesi, alınan kararlara katılması, anne-baba davranışlarını eleştirebilmesi ve bazı konularda kendi kendine karar verebilmesi için fırsatlar tanınmaktadır. Bu tutumu benimseyen anne-babalar ergenin bağımsız kişilik geliştirmesine yardımcı olmakta, sözlü iletişime önem vermekte ve istekleri konusunda tartışabilmekte; kendini ifade etmesi için motive ederek dışa dönük, yaratıcı, etkin ve liderlik özelliklerine sahip bir birey olabilmeleri için fırsat tanımaktadır (6-9).

Otoriter tutumu benimseyen ailelerde, anne-babada çocuklarının hakimi oldukları düşüncesi, yoğun baskı, itaat ve ceza vardır. Koyulan katı kurallara uymayan çocuklar genelde fiziksel şiddetle cezalandırılırlar. Böyle ailelerde çocuk, anne-baba arasında korkuya dayalı bir ilişki vardır (10). Yapılan çalışmalarda anne-babanın otoriter olma düzeylerinin artmasıyla birlikte çocuklarda problem görülme sıklığının da arttığı görülmektedir (11,12).

Kimlik gelişimi yaşam boyu sürmesine karşın, en önemli dönüm noktası ergenlik dönemidir. Ergende yeterlilik duygusu, tutum ve başarı için gerekli bir koşul ve bir ruh sağlığı göstergesi gibi değişik anlamları olan benlik saygısının gelişimi de oldukça önemlidir (13). Benlik saygısı, bireyin kendi hakkında ne hissettiği ya da neye inandığı ile ilgili "kendini algılayışı"dır. Benlik saygısı, motivasyon, tutum, davranış ve emosyonel algılamaların etkisini tanımlar (14). Çuhadaroğlu (1986), benlik saygısı ve ergenlik dönemi arasında çift yönlü ilişki olduğunu, benlik saygısının bugüne kadar olan durumunun ergenin gelişimini etkileyeceğini belirtmektedir. Bu dönemde, içsel faktörler ile birlikte, çevresel faktörlerin etkisi ile gelişen benlik imgeleri, ergenin kendine yaklaşım biçimini de belirlemektedir. Bu yaklaşımın yönü, yani kendisi hakkında olumlu ya da olumsuz bakış açısına sahip olması, kendini değerli ya da değersiz görmesi benlik saygısını belirlemektedir. Benlik saygısı ergenin ileriki yaşamında düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını belirleyen kimliğinin çekirdeğini oluşturur (15).

Anne-babanın ve arkadaşlarının ergenle olan ilişkisi, ergenin benlik değerine katkıda bulunur. Özellikle anne-baba desteği ergenlerin kendilerini önemli ve değerli algılamaları için önemli bir faktördür. Ergenin benlik değerini artırmak için yeterli oldukları ve başarılı olacakları alanların onlara tanıtılması ve bu alandaki başarıların teşvik edilmesi, duygusal destek ve sosyal onay vererek ergenlerin güven duygularının pekiştirilmesi önerilmektedir (16).

Aile bireyleri arasında duygular ve düşünceler paylaşıldıkça birbirlerinin ortak yönlerini tanıyıp farklı taraflarına saygılı olmayı öğrendikçe; ilişkiler derinleşir, içtenlik kazanır ve dışa yansıtılmak istemedikleri davranışlar azalarak karşılıklı güven duygusu daha anlamlı bir düzeye ulaşır (3,13).

Bu araştırma, ergenlerin demografik özellikleri ve ailelerinin tutum ve davranışları ile benlik saygısı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır.

YÖNTEM

Tanımlayıcı olan bu araştırmanın evrenini 2003-2004 Eğitim Öğretim yılında Ordu İli Milli Eğitim Müdürlüğü Atatürk Lisesi'nde eğitim görmekte olan 750 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem seçimine gidilmeyerek tüm öğrencilerin araştırma kapsamına alınmaları planlanmış, ancak ulaşılabilen 690 öğrenci ile çalışılmıştır. Araştırmayı uygulamak için kurumdan yazılı izin alınmıştır.

Veriler, araştırmanın amacına uygun olarak, literatür bilgileri doğrultusunda hazırlanan demografik özellikler (11 soru) ile ailenin ergene karşı tutum ve davranışlarını (14 soru) değerlendirmek amacıyla hazırlanan toplam 25 soruluk anket formu ve Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği aracılığı ile elde edilmiştir. Anket formunun anlaşılabilirliğini değerlendirmek için 20 kişiye ön uygulama yapılmıştır. Gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra anket formu ile Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği, 12-13 Mayıs 2004 tarihlerinde, araştırmacıların gözetiminde öğrencilere verilerek cevaplamaları istenmiş ve formların doldurulması 10-15 dakika sürmüştür.

Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği: Stanley Coopersmith (1986) tarafından hazırlanan ölçek, çeşitli yaş gruplarına, özellikle yetişkinlere uygulanabilecek şekilde geliştirilmiştir. Ölçek "benim gibi" ve "benim gibi değil" şeklinde seçenekleri olan 25 ifadeden oluşmaktadır. Ölçeğin ülkemizde geçerlik-güvenirlilik çalışması Turan ve Tufan (1987) tarafından yapılmıştır (17).

Verilerinin analizi bilgisayarda SPSS 11.5

istatistik paket programında yüzde, aritmetik ortalama, standart sapma, t testi, ANOVA varyans analizi ve Kruskal Wallis testi ile yapılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırmaya katılan ergenlik dönemdeki gençlerin %28.6'sı 16 yaşında, %54.8'i kız, %36.7'si 2 kardeş, % 40.6'sı ailede çocukların en büyüğüdür. Öğrencilerin %92.6'sının anneleri en az ilkokul mezunu; annelerin %83.5'i ev hanımı, %37.4'ünün babası lise mezunu ve babaların %32.2'si serbest meslek sahibidir. Öğrencilerin %77'si il merkezinde oturmakta ve % 92'si anne-babanın beraber yaşadığı aile yapısına sahiptir (Tablo 1).

Öğrencilerin benlik saygısı puan ortalamaları karşılaştırılmış, demografik özelliklerden kardeş sayısı ($P<.05$) ve annenin eğitim durumu'na ($P<.01$) göre istatistiksel olarak gruplar arası anlamlı fark olduğu, diğer özelliklerine göre ise gruplar arası anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir ($P>.05$) (Tablo 1) .

Benlik saygısının ergenin geldiği aile, anne-baba eğitim düzeyi, mesleği ve cinsiyet gibi etkenlerle de ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar vardır. Ailelerin sosyal ve ekonomik durumları ile gençlerin benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada; varlıklı olan ailelerden gelen gençlerin % 51'inde yüksek benlik saygısı saptanmasına karşılık, düşük gelir düzeyine sahip gençlerde bu oranın %38 olduğu belirlenmiştir. En üst ve en alt toplumsal sınıftaki erkek gençler karşılaştırıldığında, benlik saygısı belirgin bir biçimde üst sınıfta yüksek bulunmuştur. Buna karşılık her iki sınıftaki genç kızlar karşılaştırıldığında fark daha küçük bulunmuştur (18).

Hatipoğlu (1996) kız ergenlerin benlik saygı düzeylerinin erkek ergenlere göre daha düşük olduğunu, Güngör(1989) ise kız ve erkeklerin benlik saygıları arasında fazla bir fark olmadığını belirlemişlerdir. Bu çalışmada bulunan kız ve erkekler arasında benlik saygısı düzeyinin farklı olması sonucu Güngör'ün araştırma sonucunu desteklemektedir (19, 20).

Tablo 1. Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı ve Benlik Saygısı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Değişkenler (n=690)	Sayı	%	Benlik Saygısı Puanları	Test ve P Değeri
Sayı				
15	157	22.8	58.21±16.27	KW=9.163 P>.05
16	197	28.6	61.23±14.60	
17	194	28.1	59.46±14.61	
18	122	17.7	57.73±15.25	
19	20	2.8	50.00±19.74	
Cinsiyet				
Kız	378	54.8	59.07±15.34	t=.052 P>.05
Erkek	312	45.2	59.14±15.43	
Kardeş Sayısı				
1	29	4.2	60.55±19.32	KW=7.821 P<.05
2	253	36.7	61.03±14.85	
3	224	32.5	58.00±15.82	
4	184	26.6	57.56±14.63	
Kardeş Sıra Durumu				
1	280	40.6	60.35±14.54	F=1.746 P>.05
2	188	27.2	59.41±16.19	
3	125	18.1	56.89±16.15	
4	97	14.1	57.77±14.85	
Anne Eğitim Durumu				
Okur-yazar değil	51	7.4	56.58±15.05	F=3.847 P<.01
İlkokul mezunu	309	44.8	57.22±15.08	
Ortaokul mezunu	116	16.8	59.60±16.31	
Lise mezunu	173	25.1	61.73±15.08	
Üniversite mezunu	41	5.9	63.90±14.26	
Anne Mesleği				
Ev hanımı	584	83.5	61.39±14.39	t=1.668 P>.05
Çalışıyor	106	16.5	58.69±15.52	
Baba Eğitimi				
Okur yazar değil	8	1.2	55.50±20.22	KW=6.370 P>.05
İlkokul Mezunu	173	25.1	56.49±16.13	
Ortaokul mezunu	129	18.7	59.68±13.75	
Lise mezunu	258	37.4	60.08±15.55	
Üniversite mezunu	122	17.6	60.36±14.94	
Baba Mesleği				
Serbest	222	32.2	57.81±14.76	KW=14.198 P>.05
Çiftçi	61	8.8	54.95±16.37	
İşçi	132	19.1	59.10±16.66	
Memur	186	27.0	59.93±14.86	
Emekli	23	3.3	62.26±12.63	
Yanıtız	66	9.6	63.87±14.94	
Yaşadığı Yer				
Köy	115	16.6	55.82±16.29	F=3.164 P>.05
İlçe	44	6.4	59.86±15.03	
İl	531	77.0	59.75±15.13	
Anne Babanın Durumu				
Anne baba beraber	635	92.0	58.74±15.43	KW=5.837 P>.05
Anne baba boşanmış	11	1.6	66.54±11.21	
Anne baba birisi ölü	27	3.9	63.40±16.88	
Aile büyükleriyle birlikte	17	2.5	61.17±10.65	

Bu çalışmada anne ve baba eğitim düzeyi yükseldikçe benlik saygı puanlarının da arttığı, anne eğitim düzeyine göre benlik saygısı puanlarında gruplar arası anlamlı farklılık olduğu, baba eğitim düzeyine göre ise anlamlı fark olmadığı görülmüştür. Anne-baba eğitim düzeyinin yükselmesine paralel olarak ergenin benlik saygısı da artmaktadır. Güngör (1989), Ankara'da 1000 lise öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmada anne-babalarının eğitim düzeyi orta ve yüksek olan ergenlerin, eğitim düzeyi düşük olan anne-babaların çocuklarına göre daha yüksek benlik saygısına sahip olduklarını saptamıştır (19). Çam, Khorshid ve Altuğ Özsoy'un (2000) hemşirelik öğrencileri üzerinde yapmış oldukları çalışmada anne eğitim düzeyinin yüksek olmasının benlik saygısını olumlu yönde etkilediğini saptamıştır(21). Bu araştırmanın sonucunu literatür destekler niteliktedir.

Ergenlerin anne-babalarının tutum ve davranışları incelendiğinde; ergenlerin %54.1'i ailelerinin kendilerine yeterli zaman ayırdığını, %11.3'ü "hiçbir zaman" ve % 49.1'i "bazen" sorunlarını aileleriyle paylaştığını, ailede karar alma sürecinde %37'sinin "etkili" olduğunu ifade ettiği belirlenmiştir. Ergenlerin %47'si ailesinin arkadaş seçimlerine müdahale etmediğini, %61.4'ü kabul edilmeyen istekleri olduğunda aileleri tarafından açıklama yapıldığını, %62'si özel hayatlarına saygı gösterildiğini, %66.8'i duygu ve düşüncelerini ifade etmeleri için uygun ortam oluşturulduğunu ifade etmişlerdir. Ergenlerin %44.8'i aileleriyle cinsel konuları konuşmaktan çekindiğini, %92.8'i ailede kız-erkek ayırımı yapılmadığını ve %80'i anne-babasının fikirlerini aile ortamında açıkça söylediğini ifade ettikleri belirlenmiştir (Tablo 2).

Araştırma kapsamına alınan ergenlerde benlik saygısı puan ortalamasının 59.14 olduğu belirlenmiştir. Ergenlerin ailelerinin tutumlarına göre aldıkları benlik saygısı puan ortalamaları değerlendirildiğinde, ergenlik dönemi hakkında aileleri tarafından açıkça bilgilendirilen (63.39 P<.001), ailede yeterli zaman ayrılan (62.68 P<.001), sorunları paylaşılan (65.37 P<.001), karar alma sürecine katılan (62.04 P<.001), arkadaş seçimine müdahale edilmeyen (60.93 P<.001),

istekleri kabul edilmediği durumlarda açıklama yapılan (62.93 P<.001), özel hayatlarına saygı gösterilen (62.03 P<.001), duygu ve düşüncelerini ifade etmelerine saygı duyulan ve bunun için uygun ortam oluşturulan (62.16 P<.001), aileleriyle her konuda konuşmaktan çekinmeyen (63.54 P<.001), kız erkek ayırımı yapılmayan (59.73 P<.01), anne babanın fikrini açıkça ifade ettiği (59.57 P<.05) ailelere sahip ergenlerde diğerlerine göre benlik saygısı puanlarının daha yüksek olduğu ve ailelerin tutum ve davranışlarına göre benlik saygısı puanları değerlendirildiğinde gruplar arası anlamlı fark olduğu saptanmıştır (Tablo 2).

Bu çalışmada, aile ile iyi ilişkileri olan, kararlara katılan, kendilerine ve görüşlerine saygı duyulan, kız-erkek ayırımının olmadığı, aileleriyle her konuda konuşmaktan çekinmeyen ve demokratik ailelere sahip ergenlerde benlik saygısının daha yüksek olduğu görülmektedir. Çuhadaroğlu (1986), ergenlik döneminde benlik saygısının, ergenin yaşantılarına, içinde bulunduğu aile ve sosyal ortamına göre azalma ya da çoğalma gösterebileceğini belirtmiştir(4). Muhlenkamp ve Sayles (1986) benlik saygısının yaşam biçiminin göstergesi olduğunu ve içinde yetişilen sosyal çevre ile kendine saygı duyma arasında ilişki olduğunu belirlemiştir(22). Bu çalışmada bulunan sonuçlar literatürdeki bilgileri desteklemektedir.

Hatipoğlu (1996) orta öğretimde okumakta olan 619 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada, annenin çocuk yetiştirme tutumları ile benlik tasarım düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler olduğu, annelerini "ilgili ve şefkat gösteren" ile "amaçlarına ulaşmada yardımcı olan" ve "tutarlı disiplin uygulayan" olarak algılayan ergenlerin benlik tasarımı puanları ile algıladıkları tutumlar arasında aynı yönde olumlu ilişkiler olduğunu belirlemiştir. Buna karşılık benlik tasarım puanları ile duygusal cezalandırma davranışlarından alınan puanlar arasında ters yönde bir ilişki bulunmuştur. Koruyuculuk, fiziksel cezalandırma ve başarı için baskı boyutlarında elde edilen puanlarla benlik tasarım puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. (20). Bu araştırmada bulunan sonuç literatüre benzerlik göstermektedir.

Tablo 2. Ergenlerin Seçme ve Sorun Yaşama Durumuna Göre Aile Tutumlarının Dağılımı ve Aile Tutumlarına Göre Benlik Saygısı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Değişkenler	Sayı*	%**	Benlik Saygısı Puanları	Test ve P Değeri
Yeterli Zaman Ayırma (n=690)				
Evet	373	54.1	62.68±15.26	F=36.534 P<.001
Hayır	73	10.6	47.45±13.12	
Kısmen	244	35.3	57.12±14.06	
Aile ile sorun paylaşma (n=690)				
Evet	273	39.6	65.37±14.10	F=54.001 P<.001
Hayır	78	11.3	48.23±12.77	
Bazen	339	49.1	56.56±14.80	
Ailede karar almaya katılma (n=690)				
Etkiler	255	37.0	62.04±15.50	F=18.518 P<.001
Etkilemez	70	10.1	49.77±15.70	
Kısmen Etkiler	365	52.9	58.84±14.48	
Ailelerin arkadaş seçimine müdahalesi (n=690)				
Evet	92	13.3	53.91±15.45	F=7.783 P<.001
Hayır	324	47.0	60.93±15.17	
Bazen	274	39.7	58.69±15.20	
Kabul edilmeyen isteklerde açıklama yapma (n=690)				
Evet	424	61.4	62.93±14.06	F=39.919 P<.001
Hayır	52	7.5	49.46±15.44	
Bazen	214	31.1	53.85±15.32	
Özel hayatlarına saygı gösterme (n=665)				
Kesinlikle	412	62.0	62.03±14.51	F=21.998 P<.001
Kısmen	198	29.7	55.34±16.07	
Hiç	55	8.3	51.16±13.73	
Duygu ve düşüncelerini ifade edilmesine saygı gösterme (n=690)				
Uygun ortam oluşturuluyor	461	66.8	62.16±14.38	F=26.500 P<.001
Anne saygı gösteriyor, baba otoriter	94	13.6	56.51±15.41	
Baba saygı gösteriyor, anne otoriter	33	4.8	57.09±13.64	
Uygun ortam oluşturulmuyor	102	14.8	48.33±14.99	
Aile ile paylaşmaktan çekinilen konular (n=600)				
Cinsel konular	269	44.8	57.54±14.59	KW=37.537 P<.001
Arkadaş ile ilgili sorunlar	69	11.5	54.05±15.95	
Hiçbir konuda çekinmem	250	41.7	63.54±15.26	
Her konuda çekinirim	12	2.0	54.66±14.70	
Cinsiyete göre düşünceye önem verme (n=679)				
Kız çocuğunun düşüncesi önemsiz	13	1.9	44.23±19.95	KW=11.58 P<.01
Erkek çocuğunun düşüncesi önemli	36	5.3	53.66±13.01	
Kız erkek ayırımı yapılmaz	630	92.8	59.73±15.26	
Anne-baba arasındaki demokrasi (n=675)				
Anne-baba fikrini ifade eder	540	80.0	59.57±15.04	F=2.807 P<.05
Baba ifade eder, anne uygular	68	10.1	55.35±16.59	
Baba fikrini söyler ama, sonuçta annenin dediği olur	67	9.9	55.94±15.26	

*Bazı soruların yanıtlanmaması, bazı sorulara birden fazla yanıt verilmesi nedeniyle n farklıdır.

**Yüzdeler "n" üzerinden alınmıştır.

Tablo 3'te ergenlerin çeşitli değişkenler ile benlik saygısı arasındaki ilişki değerlendirildiğinde, %43.9'u ergenlik dönemi ile ilgili üstü örtülü olarak bilgilendirildiğini, %43.1'i bu dönemde kendilerine okul arkadaşlarını yakın hissettiklerini, ergenlik döneminde ailelerinden %46.8'i hoşgörü, % 11'i saygı, %7'si her konuda yardım beklentisi olduğunu, %37.9'u eve geliş-gidiş saatleri, %26.1'i arkadaş seçimi, %18.7'si televizyon programları izleme konusunda aileleri ile aralarında sorun çık-

tığını ifade ettikleri belirlenmiştir.

Ergenlerin çeşitli değişkenleri ile benlik saygısı puanları arasındaki ilişki değerlendirildiğinde, ailenin ergenlik dönemi hakkında bilgi vermesi ($P<.001$), ergenlik döneminde yakın olan kişiler ($P<.001$), ergenlik döneminde aileden beklentiler ($P<.01$) ve aile ile yaşanan sorun nedenleri ($P<.001$) arasında benlik saygısı puanları açısından gruplar arası anlamlı fark olduğu saptanmıştır (Tablo 3).

Tablo 3. Ergenlerin Çeşitli Değişkenlere Göre Dağılımı ve Değişkenlere Göre Benlik Saygısı Düzeylerinin Karşılaştırılması

Değişkenler	Sayı	%**	Test ve P Değeri
Ailenin adölesan dönemi hakkında bilgi verme durumu (n=657)			
Açıkça bilgilendirildim	219	33.3	F=17.581 <.001
Bilgi verilmedi	150	22.8	
Üstü örtülü	288	43.9	
Adölesana bu dönemde yakın olan kişiler (n=798)			
Aile	262	32.8	F=51.40 P<.001
Okul arkadaşları	344	43.1	
Yakın çevre arkadaşları	109	13.7	
Adölesana döneminde aileden beklentiler (n=509)			
Hoşgörü	237	46.8	F=2.639 P<.01
Her konuda yardım	34	7.0	
Saygı	61	11.0	
Güven	17	3.5	
Baskı olmaması	28	5.7	
Sorun yok	132	26.0	
Aile ile yaşananlar sorun nedenleri (n=364)			
Eve geliş-gidiş saatleri	138	37.9	F=2.200 P<.01
Arkadaş seçimi	95	26.1	
Alınganlık gösterme	5	1.4	
TV programları izleme	68	18.7	
Sınav ve ders çalışma	16	4.4	
Ailevi sorunlar	8	2.2	
Görüşler	12	3.3	
Sorun yok	22	6.0	

*Bazı soruların yanıtlanmaması, bazı sorulara birden fazla yanıt verilmesi nedeniyle n farklıdır.

**Yüzdeler "n" üzerinden alınmıştır.

Anne-babalar ergenlik dönemi ile ilgili çocuklarını ilk bilgilendiren olmalıdır (23). Ergenler özellikle aileleri tarafından anlaşılammaktan, çocuk yerine konulmaktan, onların baskıcı otoriter, anlayışsız ve hoşgörüsüz tutumlarından şikayetçi olmaktadır (10). Yalçinkaya ve Şanlı (2003) 11-16 yaş grubunda aile kararlarına katılma durumu ile ilgili yaptığı araştırmada, anne, baba ile en çok sorun yaşanan durumların televizyon izleme ve eve geliş-gidiş saatleri konusunda olduğu saptanmıştır (4). Bu araştırmanın sonucu daha önce yapılan araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Saydam ve Gençöz (2005), 14-17 yaş grubunda olan gençlerle yaptıkları çalışmada, benlik saygısının düşük olmasını gençlerde toplam problem ile içe yönelim ve dışa yönelim problemlerinin artışında açıklayıcı bulmuşlardır (24). Literatürde, anne-babaların çocuklarına yaklaşım biçimlerinin onların kişilik özelliklerinin biçimlenmesinde etkili olduğu, "aşırı korumanın" başkalarına bağımlı bireyler, "aşırı hoşgörünün" bencil ve başkalarından hizmet bekleyen bireyler, "çocuğa karşı olumsuz duygular beslemenin" sinirli, özellikle kendinden küçük ve zayıflara karşı düşmanca duygulara sahip bireyler, "baskıcı tutumun" başkalarının etkisinde kolay kalabilen, çekingen bireyler, çocuklar arasında dengenin olmadığı "çocuk kayıran tutum" sonucunda kıskanç, çevresi ile sevincini ve kederini paylaşamayan, giderek yalnızlaşan bireyler yetişmesine neden olduğu belirtilmektedir (9). Ayrıca hoşgörölü, gerekli bazı kısıtlamalar dışında çocuğun kendi başına karar almasını destekleyen, kendini ailenin diğerleri kadar önemli bir elemanı olarak algılamasını sağlayan, işbirliğine açık, ödüllendirme ve istediği gezi programının ertelenmesi gibi cezalandırmalarla (ancak dayağı içermeyen) sağlanan ilişkinin, çocukta yüksek benlik saygısına ve ruhsal fonksiyonlarda ileri derecede uyuma yol açtığı belirtilmektedir (5).

Çocuklarından genel olarak memnun olmayan, onlara öfke duyan ve hüsrana kaynağı olarak algılayan ailelerin çocuklarında benlik saygısının düşük düzeyde olduğu, ailesel kabul ve desteğin, tutarlı bir disiplinin olduğu ailelerin çocuklarında ise uyum ve benlik algısı olumlu bir şekilde

gelişmektedir (25, 26-28).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın sonucunda, ergenlerin benlik saygısı puan ortalamasının 59.14 olduğu belirlenmiştir. Ergenlerin demografik özelliklerinden; kardeş sayısı, anne eğitim düzeyleri ile benlik saygısı puanları karşılaştırıldığında istatistiksel olarak gruplar arası anlamlı fark olduğu saptanmıştır.

Ailede yeterli zaman ayrılan, sorunları paylaşılan, karar alma sürecine katılan, arkadaş seçimine müdahale edilmeyen, istekleri kabul edilmediği durumlarda açıklama yapılan, özel hayatlarına saygı gösterilen, duygu ve düşüncelerine saygı duyulan ve ifade etmeleri için uygun ortam oluşturulan, aileleriyle her konuda konuşmaktan çekinmeyen, kız erkek ayırımı yapılmayan, anne-babanın fikrini açıkça ifade ettiği ailelere sahip olan ergenlerde diğerlerine göre benlik saygısı puanlarının daha yüksek olduğu ve ailelerin tutum ve davranışlarına göre benlik saygısı puanları değerlendirildiğinde gruplar arası anlamlı fark olduğu saptanmıştır.

Bulunan sonuçlar doğrultusunda öneriler:

Ergenlik dönemindeki gence;

-Aileler sevecen bir tutumla yaklaşmalı ve onları kabul görülen ortamda yetiştirerek yeteneklerini geliştirilmelerine olanak sağlamalı,

-Yeterli zaman ayrılmalı ve iyi dinleyici olunmalı, aileden beklentilerini açıkça ifade edebileceği ve her konuda rahatça konuşabileceği uygun ortamlar oluşturulmalı, alınan kararlarda etkin rol almaları sağlanmalı,

-Anne-baba kendi aralarındaki ilişkide demokrasi kültürünü yaşatarak çocuklarına örnek olmalı,

-Anne-babalar çocuklarını ergenlik dönemi hakkında bilgilendirmeli, ihtiyaç duymaları halinde aileler profesyonel yardım almaları yönünde desteklenmeli,

-Okulda öğretmenler tarafından ergenin benlik saygısına olumlu katkı sürdürülmeli,

-Ergenler, aileler ve öğretmenleri de kapsayan daha ileri çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Üstün B.(1990), "Ergenlik Dönemi ve Aile İlişkileri," **Türk Hemşireler Dergisi**, (3) 29-30.
2. (2002), "Sexual And Reproductive Health Of Adolescent", **Progress in Reproductive health Research**, 8:1, 29 Temmuz 2005'te <http://www.who.int/reproductive-health/hrp/progress/58/news58.html> adresinden indirildi.
3. Yörükoğlu A.(1985), "Gençlik Yılı Oturumu Açış Konuşması", **Türk Hemşireler Dergisi**. 35(2):27-28.
4. Yalçinkaya H., Şanlı N. (2003), İlköğretim Okulu 11-16 Yaş Öğrencilerin Ailede Karar Vermeye Katılımı Konusundaki Görüşleri, **Milli Eğitim Dergisi**, 29 Temmuz 2005'te <http://yayim.meb.gov.tr/yayimlar/157/yalcinkaya.htm> adresinden indirildi.
5. Herken H., Özkan İ. (1998), "Sigara Alışkanlığı Ve Anne Baba Tutumu", **Genel Tıp Dergisi**, 8(2):85-89.
6. Bilen M. (1983), **Ailede Kurumlarda ve Toplumda Sağlıklı İnsan İlişkileri**. 3.Baskı, s:142-144.
7. Yalçın S. (1994), "Ergen ve Bedensel Gelişim İle İlgili Sorunlar", **Türk Hemşireler Dergisi**. 44(5-6):30-31.
8. Aral N. (1999), "Çocuğun Benliğinin Gelişiminde Ana Baba Tutumlarının Rolü. **Sosyal Hizmetler Dergisi**, s.34-37.
9. Öksüz Y(2005). Ergenin kişilik gelişiminde ebeveynin rolü, 3 Ağustos 2005 tarihinde <http://gridergi.8k.com/psikoloji/ergen.htm> adresinden indirildi.
10.(2005). Ebeveyn tutumları, 2 Ağustos 2005'te www.benbigun.com/ebeveyn-tutumları.php adresinden indirildi.
11. Güneysu S (1982).Ana-babaların çocuklarına karşı tutumları ve çocuklarındaki davranış problemleri. H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
12. Arı M, Bayhan P, Artan İ (1997). "Farklı ana-baba tutumlarının 4-11 yaş grubu çocuklarında görülen problem durumlarına etkisinin araştırılması." 10.Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve yaygınlaştırılması semineri. 22-25 Mayıs 1995, Ya-Pa Yayınları,s.23-38, İstanbul.
13. Karadağlı A(1993). "Öğrenci hemşirelerin benlik saygısı düzeyleri ile algıladıkları okul yaşantıları arasındaki ilişkinin incelenmesi." **Türk Hemşireler Dergisi**, 43(2):11-15.
14. Dowshen S Mesinger B (2005) Developing your child's self-esteem, 27 Temmuz 2005'te http://kid-sheath.org/parent/emotions/feelings/self_estee mhtml adresinden indirildi.
15. Çuhadaroğlu F(1986). Adölesanlarda benlik saygısı, Uzmanlık Tezi, H.Ü. Tıp Fakültesi, Ankara.
16. Kulaksızoğlu A (1998). **Ergenlik Psikolojisi**, Remzi Kitapevi. İstanbul.
17. Pınar R, Arıkan S (1998). "Hemşirelerde iş doyummu: Etkileyen faktörler, iş doyumunu ile benlik saygısı ve asersivite ilişkisi", **VI.Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı**, GATA Hemşirelik Yüksekokulu, 14-16 Mayıs, s.159-170.
18. Yörükoğlu A(1986). **Gençlik Çağı**. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, s.94.
19. Güngör E.(1998). **Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak**, Ötüken Yayınevi, İstanbul,.
20. Hatipoğlu Z(1996). Ergenlik çağındaki öğrencilerin benlik tasarım düzeyleri ile algılanan anne davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1996.
21. Çam O, Khorshid L, Altuğ Özsoy S (2000). Bir hemşirelik yüksekokulundaki öğrencilerin benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi, **Hemşirelik Araştırma Dergisi**, 1(1):33-40.
22. Muhlenkamp A F, Sayles J A(1986). "Self - esteem, social support and positive health practices, **Nursing Research**, 35(6):334-338.
23. Gölbaşı Z(2003). Sağlıklı gençlik ve toplum için bir adım: Cinsel sağlık eğitimi, **Aile ve Toplum Dergisi**. 5(2):6, 33-40.
24. Saydam Bahçivan R, Gençöz T (2005). Aile ilişkileri, ebeveynin çocuk yetiştirme tutumu ve kendilik değerinin gençler tarafından belirtilen davranış problemleri ile ilişkisi, **Türk Psikoloji Dergisi**. 20(55):61-74.
25. Urbanc K.(2001), "Adolescence happens to whole family", **IUC Journal of Social Work** 26 Ekim 2005'te http://www.bemidjstate.edu/sw_journal/issue02/contenes.htm adresinden indirildi.
26. Felson RB, Zielinski MA. (1989), "Children's self esteem and parental Sopport, **Journal of Marriage and the Family**, 51:727-735.
27. Özbay H., Şahin N., Hincal G. ve ark. (1991). "Ergenlikte benlik imajı, çalışan ve öğrenci ergenler arasında karşılaştırmalı bir çalışma." **Türk Psikiyatri Dergisi**, 2(2):82-95.
28. Temel F, Mağden D. (1989), "Çocuk Yuvasında Kalan 9-10 Yaşlarındaki Korunmaya Muhtaç Çocukların Aile Bireylerini ve İlişkilerini Algılamaları", **Sağlık Dergisi**, 61(4):34-42.

